

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 40 (1399) 3 КАСТРЫЧНІКА 2018 г.

Лідскі ультрамарафон

28 - 30 верасня ў Лідзе прайшоў другі этап Міжнароднага фестывалю-ультрамарафону "Самапераадоленне". Ідэалагам і асноўным арганізатарам Лідскага ультрамарафону выступае старшыня Лідскай арганізацыі ТБМ, рэкардсмен Беларусі Лявон Анацка. Актыўны ўдзел бяруць Лідскі спарткамітэт Лідская дзіцячая спартыўная школа № 2. Месцам правядзення другога этапу стала лыжаролерная траса ля Кургана Неўміручасці. 28 верасня ў 12

Арганізатар Лідскага ультрамарафону старшыня Лідскай арганізацыі ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" Лявон Анацка

Перад стартам

У цэнтры пераможцаў ультрамарафону Пётр Рагойша

гадзін стартвалі тэя, хто прыняў рашэнне бегчы 24 і 48 гадзін. І такіх аказалася 15 чалавек. Гэта прадстаўнікі Беларусі, Расіі і Украіны. У іх ліку і двое лідзян: Леанід Анацка і Алег Салаянік.

ISSN 2073-7033

Нягледзячы на не веральна спрыяльнае для бегу надвор'е, удзельнікі ультрамарафону выйшлі на старт з добрым настроем. Як яны самі растлумачылі, для бегу дрэнных умоў не бывае.

Яшчэ пяць ультрамарафонцаў далучыліся ў дзевяць гадзін вечара 29 верасня. Яны беглі 12 гадзін.

Першы этап Міжнароднага фестывалю-ультрамарафону "Самапераадоленне" быў праведзены ў Лідзе напачатку сакавіка. Тады яго ўдзельнікамі сталі каля 20 чалавек з Беларусі, Расіі, Украіны, Ма-

лдовы і Польшчы.

На момант здачы газеты ў друк удалося атрымаць папярэднія вынікі.

У забегу на 48 гадзін першае месца заняў Пётр Рагойша з Беларусі з вынікам 288, 853 км. На другім месцы - Лявон Анацка з Ліды з вынікам 261, 989 км. На трэцім месцы - Барыс Дзюкін з Расіі з вынікам 261, 204 км. У забегу на 24 гадзіны першае месца заняў Юрый Чарнашэй з Рэчыцы з вынікам 184, 190 км.

Паводле Лідскага ТБ.
Здымкі Лідскага ТБ.

290 гадоў з дня нараджэння Марціна Пачобут-Адлянцкага

Марцін ПАЧОБУТ-АДЛЯНЦКІ (30 кастрычніка 1728 г., Саломенка Гарадзенскага павета - 20 лютага 1810 г., Дзвінск Віцебскай губерні) - астраном, асветнік. Рэктар Віленскай акадэміі (1780-1799, з 1781 г. - Галоўнай школы Вялікага Княства Літоўскага, член-карэспандэнт Лонданскага каралеўскага таварыства (1771) і Французскай акадэміі навук (1778). Кавалер ордэнаў Святога Станіслава (1785) і Белага Арла (1793).

Каласальную працу Марціна Пачобута-Адлянцкага сучаснікі адзначылі медалём з ягоным партрэтам (1775), у 1919 г. імя М. Пачобута-Адлянцкага назвалі адзін з будынкаў (абсерваторыю) адноўленага ўніверсітэта Стэфана Баторыя ў Вільні ("Дзядзінец Пачобута"), таксама імя выдомага астранома носіць адзін з кратэраў на Месяцы.

Прадстаўнік шляхецкага роду Пачобутаў-Адлянцкіх гербу "Малая Пагоня", сын Казіміра, абознага гарадзенскага, і Алены з Глябовічаў. Навучаўся ў Гарадзенскім езуіцкім калегіюме (1738-1745), па сканчэнні якога на суперак волі бацькоў уступіў у ордэн езуітаў і адбыў у Вільні двухгадовы навіцят. По-

тым навучаўся на педагогічным курсе ў Слуцку, вывучаў філасофію ў Полацкім езуіцкім калегіюме, дзе таксама выкладаў у пачатковых класах.

Атрымаў перавод у Вільню на пасаду выкладчыка ў класе сінтаксісу, слухаў матэматычныя лекцыі Т. Жаброўскага. У 1754 г. выехаў ў Прагу для ўдасканалення ў матэматыцы, грэцкай і лацінскай мовах. З 1757 г. выслушаў 4-гадовы курс тэалогіі ў Віленскай акадэміі.

Атрымаўшы ў 1761 г. ступень бакалаўра тэалогіі, зноў выехаў за мяжу для працягу адукацыі. Праходзіў астранамічную практыку ў абсерваторыях Марселя, Авіньёна і Неапалі. Вынікі першых астранамічных назіранняў М. Пачобута-Адлянцкага часткова апублікаваў французскі астраном Э. А. Паліян у кнізе "Мірная дамова паміж Дэкартам і Ньютанам" (Авіньён, 1763).

Па вяртанні ў Вільню, у 1764 атрымаў тытул магістра філасофіі і свабодных навук і зрабіўся арганізатарам і першым дырэктарам (1765-1807) Віленскай астранамічнай абсерваторыі. З 1764 г. працаваў прафесарам Віленскай езуіцкай

акадэміі, якую ў 1780 рэарганізаваў у Галоўную школу Вялікага Княства Літоўскага (Віленскай акадэміі) і быў яе рэктарам (1780-1803).

Вітаў прыняцце Канстытуцыі 3 траўня 1791 г. Падтрымаў паўстанне Т. Касцюшкі (1794), ахвяраваў значныя сродкі на патрэбы войска.

Па апошнім падзеле Рэчы Паспалітай (1795) аўтарытэт М. Пачобута-Адлянцкага дапамагаў яму на некаторы час захаваць без кардынальных зменаў становішча ў адукацыйных справах, але пагаршэнне адносінаў з расейскімі ўладамі прывяло ў 1799 г. да адстаўкі М. Пачобута-Адлянцкага з пасады рэктара.

Вікіпедыя.

80 гадоў Мечыславу Грыбу

Мечыслаў Іванавіч ГРЫБ (нарадзіўся 25 верасня 1938 года ў вёсцы Савічы, Наваградскага ваяводства, цяпер Дзятлаўскі раён Гарадзенскай вобласці) - другі старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

У 1959 г. скончыў Львоўскаю пажарна-тэхнічную вучэльню. У 1967 г. - Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт.

З 1959 г. - інспектар міліцыі Аддзела ўнутраных

спраў Пліскага райвыканкама Віцебскай вобласці. У 1962-1981 гг. - на розных пасадах у органах унутраных справаў Віцебску і Віцебскай вобласці. З 1981 года начальнік Упраўлення аховы грамадскага парадку МУС БССР. З 1985 года начальнік Упраўлення ўнутраных справаў Віцебскага аблвыканкама.

У 1990 годзе стаў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Член Прэзідыума Вярхоўнага Савета, старшыня Сталы Камісіі па пытаннях нацыянальнай бяспекі, абароны і барацьбы са злачыннасцю.

У 1995 г. - перабраны народным дэпутатам Рэспублікі Беларусь.

Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь (студзень 1994 - студзень 1995). Змяніў на гэтай пасадзе Станіслава Шушкевіча. Старшыня Камісіі па правах чалавека пры Прэзідыуме Вярхоўнага Савета. Пад старшын-

ствам Грыба Вярхоўны Савет 15 сакавіка 1994 года прыняў Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь.

Пасля сыходу з пасады кіраўніка Вярхоўнага Савета ўладкаваўся на працу ў Менскую калегію адвакатаў. Адпрацаваў толькі 6 месяцаў - пазбавілі ліцэнзіі за ўдзел у шэсці, прысвечаным трэцяй гадавіне прыняцця Канстытуцыі Беларусі. Затым уладкаваўся выкладчыкам у Інстытут правазнаўства, але скоро быў звольнены. Улады папярэдзілі кіраўніцтва інстытута, што калі Грыба не звольняць, ВНУ зачынюць.

Сябар Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Народная Грамада) у 1996-2001 гадах.

У 2004 годзе балатаваўся ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу трэцяга склікання ў Менску, але саступіў.

Вікіпедыя.

Крыху пра трасянку

Харошы дзядзька Міхась Скобла.

Разумны, прыгожы, дасціпны, вершы піша, у розных газетах друкуецца, падабаецца жанчынам і дзесям. Нядаўна ў "Народнай Волі" (гл. № 76 ад 25 верасня) чарговы артыкул напісаў, аж цэлых 100 радкоў і назву цікавую прыдумаў "Шашаль мовы - трасянка". Палымяны публіцыст сп. Міхась выступіў у абарону роднай мовы ў яе найчысцейшым варыянце, праўда, не сказаўшы, які з існых яе варыянтаў яму даспадобы, "тарашкевіца" ці "наркамаўка". Прамаўчаў і пра ўлюбёны алфавіт, бо іх у нас два - "кірыліца" і "лацінка".

таў і шляхту. Дастаткова прыгадаць знакамітую "Прамову Мялешкі". Але размаўляючы па-польску, наша эліта пра трасянку не забывалася, за што ёй вялікі дзякуй. Напрыклад, наш зямляк Адам Міцкевіч уключыў у свае творы столькі беларускіх слоў, што паліякі зараз цэлыя дысертацыі пішуць на гэтую тэму, накітавалі "Беларусізму ў творах Адама Міцкевіча". Ды і наш класік Янка Купала трасянку не цураўся, прычым карыстаўся яе двума варыянтамі, як польска-беларускім, так і беларуска-рускім. Дарэчы, і свае першыя вершы спрабаваў пісаць па-польску.

Прааналізаваўшы мову артыкула сп. Скоблы, сціпла назавём яе "скаблянка", тым больш што "трасянка" ўжо ёсць. Спадзяюся, што ў яго прарэчэнні з гэтай нагоды не будзе. Шырокае кола носьбітаў "трасянку" абмаляваў "народаволец" дзядзька Міхась. Гэта экскурсаводы розных музеяў, аўтары прыдарожных шыльдаў, вядомыя спевакі і гумарысты і асабліва маладыя паэты. Трапіў у гэты ганаровы шэраг і я. Праўда, песні і вершы я не пішу, і спеўнага таленту не маю, але - былы старшыня ТБМ і, самае галоўнае, амаль рэктар і "цяперашні арганізатар Нацыянальнага ўніверсітэта".

Можа, тут якраз і "закапаны сабака", бо хто толькі зараз на мяне не нападае з нагоды заснавання і дзейнасці ўніверсітэта з беларускай мовай навучання. Вось і Міхась Скобла далучыўся да такіх дзяржаўных выданняў як "СБ" і "Лідская газета", незалежнага сайта ЗБС "Бацькаўшчына", выпускнікоў ЕГУ і іншых змагаюў за "дэмакратыю і справядлівасць".

Але з гісторыяй у сп. Міхася ёсць крыху праблемаў. Так, ён піша, што трасянка "далася беларусам у знакі яшчэ на самым пачатку сталінскага тэрору". Не, шанюны сп. Скобла, з'явілася яна ў нас значна раней, яшчэ ў 17 ст., у часы Рэчы Паспалітай, і была яна польска-беларускай, прычым ахапіла спярша нашых магна-

У савецкія часы беларуская трасянка жорстка выкаранялася, асабліва ў войску. Дастаткова вясковаму беларусу сказаць некалькі родных слоўцаў альбо прамаўляць рускія словы на свой капыл, адразу чуліся кпіны і здэкі з боку "таварышчаў афіцэраў".

Таму трасянка ў нас зараз не шашаль, а апошні бастыён абароны перад шалёным наступам "русского мира".

Напрыклад, прыедзе ў Маскву вядомы нам усім беларус, прачытае па паперцы прамову на "великом и могучем", а потым адкладзе яе ўбок і скажа толькі адно слова "гвалт" і ўсё, ён ужо не "рускі са знакам якасці".

Вялікую ролю носьбіты трасянку, а гэта большасць насельніцтва Беларусі, могуць адыграць у наступным годзе, падчас чарговага Перапісу насельніцтва.

Я заклікаю ўсіх, хто яшчэ не перайшоў канчаткова на літаратурную мову суседняй дзяржавы, ва ўсіх графах падпісанага ліста пісаць толькі адну мову - беларускую.

Хай трасянка замацуе нашу незалежнасць, а потым, калі па-беларуску загаворыць наша ўлада, можна спакойна, без вялікага ўціску і гвалту за-своіць і "скаблянку".

*Ганаровы старшыня
ТБМ, в.а. рэктара
Універсітэта
імя Ніла Гілевіча
Алег Трусаў.*

Чарговыя заняткі курсаў "Мова нанова" ў Лідзе пройдуць 4 кастрычніка ў арт-прасторы "Gallery" па адрасе: Міцкевіча, 31. Уваход вольны.

Году 2019-му быць
Годам беларускай мовы

З чыёсці лёгкай рукі ў нас увайшло ў практыку кожны чарговы год прысвячаць чаму-небудзь такому, ад якога шмат што залежыць у лёсе беларускага народа. Ужо мы правялі Год культуры і Год навукі. Сёлета абвешчаны і адзначены Год малой радзімы. Скажыце, што правядзеннем такіх гадоў мы дамагаемся якога-небудзь незвычайнага поспеху, ніяк не выпадае. Асабліва калі летась адзначалі Год культуры. Можа колькасць і больш адбылося мерапрыемстваў культурнага характару, але роля нацыянальнага фактара ў іх ніколі не ўзнялася. А нам жа, улічваючы непамерна высокую ступень зрусіфікаванасці духоўнай сферы, важна развіваць не проста культуру, а культуру нацыянальную, у поўным сэнсе слова беларускую, якой так востра не стае.

Пэўныя заўвагі ёсць і на адрас сёлеташняга Года малой радзімы. У нас яна - гэта пераважна вёска, якую некалі з поўнай падставой з вялікім гонарам называлі калыскай беларускай нацыі. Нашую ж спрадвечную аж да сярэдзіны XX стагоддзя вёску смела можна называць Вялікай Радзімай, бо ў ёй стагоддзямі ўзгадоўвалася, прыстойна жыла паводле сваіх прыродных этнакультурных, моўных традыцый беларуская нацыя, не жадаючы трапіць пад негатыўны ўплыў урбанізацыі і іхных працэсаў з характэрным для іх моцным русіфікатарскім пачаткам. Бедная, усё ж трапіла пад іх магутны прэс, перастала быць жывой, гаючай крыніцай беларускага этнасу. У выніку яго вёска з Вялікай Радзімы трансфармавалася ў Малую радзіму, няздольную пацітыўна ўплываць на нацыянальна-культурныя, моўныя працэсы, якім такую вялікую пагрозу прынесла і нясе няспынная дзяржаўная русіфікатарская палітыка.

Вось у нас і ўзнікла, зацвердзілася думка, што гэтыя страшэннай моцы руйнавальныя працэсы можа хоць трохі ўдасца спыніць добрай арганізацыяй, з масавым удзелам народа ў правядзенні Года беларускай мовы. Ён настойліва просіцца на парадак дня не толькі яе сацыяльным запусценнем, у чым галоўная віна найперш саміх уладаў, а яшчэ і юбілеямі моўнага парадку, што прыпадаюць на 2019 год і найперш заснаванае Саюзам пісьменнікаў Беларусі, Міністэрствам культуры БССР, Інстытутам мовазнаўства і літаратуры Акадэміі навук Беларусі, Дзяржаўным камітэтам БССР па друку, Беларускай фондам культуры, Беларускай таварыствам дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, Нацыянальнай тэлерадыёкампаніяй БССР, рэдакцыяй га-

зеты "Радзіма", Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

Сёння ж Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны не мае аніякай падтрымкі ад дзяржавы, жыве за кошт фінансавай дапамогі грамадства. Такая пазіцыя дзяржавы тлумачыцца яе аб'яктым стаўленнем да сваёй першай дзяржаўнай беларускай мовы, што прывяло яе амаль да поўнага камунікацыйнага заняпаду.

Прагрэсіўную, цалкам адпаведную нацыянальным інтарэсам пазіцыю па найважнейшых аспектах моўнай палітыкі займаў утвораны 19 кастрычніка 1988 года Беларускі народны фронт "Адраджэньне". Ён першым з усіх грамадскіх арганізацый абгрунтаваў думку аб неабходнасці надання беларускай мове статусу адзінай дзяржаўнай у краіне, што з тым было увасоблена ў прынятым 26 студзеня 1990 года Законе "Аб мовах у Беларускай ССР" і ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

Сучасны жахлівы стан беларускай мовы вымушае ўладу карэнным чынам змяніць сваё стаўленне як да яе, так і ТБМ імя Ф. Скарыны. Апошняе павінна стаць правай рукой дзяржавы ў правядзенні ўсіх неабходных захадаў па выратаванні мовы з заняпаду, вяртанні яе да нармальнага жыцця. ТБМ імя Ф. Скарыны павінна быць, калі не цалкам, дык напалову дзяржаўнай арганізацыяй. Сёння ў яе хапае высокай эрудыцыі кадраў, каб стаць сапраўдным мазгавым цэнтрам генеравання ідэй культурна-моўнага адраджэння беларускага народа. Дзеля гэтага ўладам неабходна таксама паклапаціцца пра паляпшэнне ўмоў працы рэдакцыі друкаванага органа Таварыства газеты "Наша слова". Ужо не першы год для інтарэсаў беларускай мовы яна адна ў разы больш робіць, чым усе дзяржаўныя газеты з беларускамоўнымі загаловамі, разам узятыя.

Мы да крайнасці здзіўляем свет, што маючы такія багатыя навукова-тэарэтычныя напрацоўкі па моўнай праблеме, не можам (а хутчэй за ўсё не жадаем) забяспечыць базавай мове беларускай зямлі нармальнае функцыянаванне ва ўсіх сферах дзейнасці чалавека, г.зн. зрабіць рэальна дзяржаўнай. Хранічная зацыкленасць уладаў на рускай мове проста зашкальвае, не мае межаў. Можа з усім гэтым мы хоць трохі справімся пры належным правядзенні ў 2019 годзе Года беларускай мовы.

Як усё гэта павінна адбывацца, нашыя высокай эрудыцыі палітыкі, ідэолагі, інтэлектуалы ведаюць лепш за аў-

тараў дадзенай публікацыі. Галоўнае тут мець шчырае жаданне, якое ў афіцыйных колах і больш як за дваццаць гадоў ніколі не ўзнікла. Першае, як нам думаецца, уладам трэба звярнуцца да ўсіх людзей з салідным Маніфестам, грунтоўна паказаўшы сучасны халопскі стан моўнага жыцця тытульнай нацыі і давесці масам, што нас чакае, калі кардынальным чынам не змяніць яго на карысць беларускай мовы.

Хаця за чвэртку стагоддзя дзяржаўны чыноўніцкі апарат татальна адрынуўся ад беларускай мовы, яе трэба, не баючыся ніякіх цяжкасцяў, паступова ўводзіць у афіцыйнае жыццё. І пачаць з таго, што ўжо са студзеня 2019 года адзін дзень на тыдзень уся Прэзідэнцкая вертыкаль звернуць да нізу, а таксама ўсе адміністрацыйна-гаспадарчыя службы, прадпрыемствы і ўстановы працуюць на беларускай мове. З гэтага правіла нельга рабіць выключэння нават і для самога Прэзідэнта краіны, як ідэолага, ініцыятара ўвядзення ў практыку афіцыйнага беларуска-рускага двухмоўя. У гэты па-свойму выпрабавальны для ўсіх нас дзень асабліва высокія патрабаванні неабходна ставіць перад афіцыйнымі электроннымі СМІ, не пускаючы ў эфір так абрыдлых беларуска-рускамоўных дыялогаў.

На працягу Года беларускай мовы нам неабходна пастарацца стварыць хаця б па адным раёне на кожную вобласць, у якім мясцовыя ўлады ўсю сваю працу з насельніцтвам вялі б па-беларуску. Той раён, які пажадае ўзяць на сябе такую пачэсную патрыятычную нацыянальна-адраджэнцкую місію, павінен мець ад дзяржавы неабходную падтрымку, у тым ліку і фінансавую. Аднаму з аўтараў гэтага матэрыялу (Л. Лычу) вельмі хацелася б, каб у Менскай вобласці такім авангардным у нацыянальна-адраджэнцкім руху стаў яго родны Уздзенскі раён.

У Год беларускай мовы мы павінны па-сур'ёзнаму паклапаціцца пра вывядзенне з поўнага нацыянальнага запусцення нашай фронтальна рускамоўнай сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай школы. Жыццё добра пераканала, што такія ўстановы не могуць даць краіне сапраўдных нацыянальных патрыётаў, папоўніць інтэлектуальны пласт грамадства малодой беларускамоўнай зменай, у чым у нас узнікне вялікая патрэба, калі толькі мы па-сур'ёзнаму пажадаем засцерагчы беларускі народ ад пагібелі ў асіміляцыйным пекле. У нацыянальным плане беларусізацыя гэтых тыпаў навучальных устаноў вельмі станоўча адаб'ецца на агульнаадукацыйнай школе, ураз здыме праблему

пераводу іх у беларускамоўныя, якія толькі і неабходныя краіне, каб нарэшце пакончыць з русіфікацыяй свайго народа. І палітыкі, і кіраўнікі сферы адукацыі істотна перабольшваюць цяжкасці з пераходам сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных устаноў з рускай мовы на беларускую. Сцвярджаем так, сыходзячы з уласнага вопыту, бо самі дзясяткі гадоў працавалі ў ВНУ. Варта толькі на 20 - 25 працэнтаў павысіць аплату працы беларускамоўных педагогаў, даць пэўныя сацыяльныя выгоды студэнтам, што вучацца на беларускамоўных аддзяленнях, як справа імгненна палепшыцца карэнным чынам. У многім гэтаму можа паспрыць і ўладкаванне беларускамоўных выпускнікоў на працу з улікам іх выбару.

Мы, як ініцыятары абвешчання 2019 года Годам беларускай мовы, ёсць людзі з багатым жыццёвым досведам. Шмат што бачылі на сваім жыцці. Галоўную прычыну поўнага развалу беларускага нацыянальнага жыцця тлумачым толькі тым, што за апошнюю чвэртку стагоддзя дзяржава і пальцам не паварушыла, каб навесці ў ім парадак. Яна непараўнальна больш увагі надавала ўмацаванню рускага пачатку на беларускім абшары, чым забеспячэнню тут умоў для прыстойнага нацыянальна-культурнага жыцця тытульнага насельніцтва. Час канчаць з такой шкоднай антынацыянальнай палітыкай. Годзе здзіўляць ёю ўвесь цывілізаваны свет.

Нацыянальна-культурнае жыццё ў Рэспубліцы Беларусь павінна так адпавядаць яе карэнным інтарэсам, як гэта характэрна ўсім перадавым краінам планеты Зямля. Прэч на сметнік усялякія выдумкі, што руская культура, руская мова - гэта таксама нацыянальная духоўная каштоўнасць нашай краіны, што паміж беларусамі і рускімі можна ставіць знак роўнасці, таму няма ніякай бяды, калі першыя будуць жыць стандартна і іншыя. Вялікая недарэчнасць! Беларусы - гэта цалкам самабытная, адметная ад усіх сваіх суседзяў, у тым ліку і рускіх, нацыя, таму яе духоўная сфера не можа інакш развівацца, як толькі ў згодзе з уласнымі культурна-моўнымі канонамі. Няхай Год беларускай мовы нарэшце стане шчаслівым пачаткам нашага буйнамаштабнага нацыянальна-культурнага адраджэння, стабільнага дынамічнага духоўнага росквіту ў будучыні, якую з паглыбленнем працэсаў глабалізацыі, у тым ліку і яе ўсходняга вектару, ніяк нельга ўяўляць у ружовых колерах.

*Леанід Міхайлавіч
Лыч, прафесар,
Мікай Іванавіч
Савіцкі, прафесар.*

Унёсак у нацыянальную гістарычную канцэпцыю

Творчая вечарына вядомага гарадзенскага гісторыка, доктара гістарычных навук, прафесара Алеся Краўцэвіча адбылася ў Менскай кавярні "Грай". Юбіляра павіншаваў Глеб Лабадзенка і наведвальнікі курсаў "Мова нанова", а таксама знамята беларускія паэты і пісьменнікі, сябры ТБМ.

На вечарыне спадар Алесь распавёў пра яркія эпізоды сваёй малодсці, студэнцкага жыцця і прадэманстраваў здымкі з уласнага архіва. Алесь Канстанцінавіч Краўцэвіч нарадзіўся ў вёсцы Лупачы Мастоўскага раёна Гарадзенскай вобласці ў 1958 годзе.

У 1976 годзе закончыў тэхнікум фізкультуры, у які ён пайшоў, каб загартавацца перад кар'ерай ваеннага маракі. Юнак захапляўся кніжкамі беларускага марыніста Аляксандра Міронава, вывучаў сігналізацыю флажкамі: фок-мачта, грэс-мачта, бізань-мачта і марскія назвы.

- За тры гады я вырашыў, што вайсковая вучэльня - не самая рамантычная арганізацыя, таму пасля тэхнікума я пайшоў на гістфак. Нараджаліся мары пра афіцэрскае пагонь, эліту, але ні разу ў жыцці я потым не апрануў афіцэрскаю форму, якая мне так падабалася ў дзяцінстве! - узгадвае з самаіроніяй спадар Алесь.

Першая кніжка пра экспедыцыі і знаходкі "Мастак - наш продак" выходзіла ў выдавецтве "Народная асвета" ў 1990 годзе.

У 1988 годзе Алесь Краўцэвіч абараніў кандыдацкую дысертацыю. Даследванне "Гарады і замкі беларускага Панямоння 14-18 стст.: Планіроўка, культурны слой" выйшла асобнай кнігай. Працуючы над кнігамі ў канцы 80-х, пачатку 90-тых гадоў, Алесь Краўцэвіч у сваіх працах праводзіў думку і даказваў праз раскопкі, што Беларусь - неад'емная частка Еўропы.

У 1994-1995 гадах А. Краўцэвіч займаў пасаду першага прарэктара Гарадзенскага ўніверсітэта.

Кніжка "Стары Мір" адлюстравала цікавыя факты з раскопак і знаходак, і выходзіла ў суаўтарстве з Яхшук Г. М. Цікавай была ў 1993 годзе праца над даследваннем "Тэўтонскі Ордэн. Ад Ерусаліма да Грунвальда." Кніжачку "Гарадзенскі замак" спадар Алесь пісаў для сваёй

бо раней яны былі прэрагатывай Пецярбурга і Масквы. Я адчуў, што мой абавязак - напісаць працу сінтэзу па Вялікім Княстве Літоўскім.

Вельмі плённым для А. Краўцэвіча было супрацоўніцтва з мастаком высокага ўзроўню Паўлам Татарнікавым, вельмі ўважлівым да дэталю. Калі Павел маляваў рыцарскія панцыры, ён заходзіў на сайт Венгерскага гістарычнага музея. Каб намаляваць, як крыжакі пераходзяць лед Нёмана, Павел Татарнікаў рабіў шмат фотаздымкаў маста прыз Нёман.

Важным для прафесара Краўцэвіча быў выпуск кнігі "Гедымін (1316-1341). Каралеўства Літвы і Русі" пры дапамозе гарадзенскіх прыватных асобаў. У 2013 годзе спадар Алесь атрымаў за кнігу прэмію імя Ф. Багушэвіча.

Працай жыцця і галоўнай кнігай прафесар лічыць "Гісторыю Вялікага Княства Літоўскага 1248-1377." Над гэтай тэмай прафесар працаваў 10 гадоў, і яна стала тэмай доктарскай дысертацыі, якую ён абараніў 4 снежня 1998 года ў інстытуце гісторыі НАН Беларусі. Кніга чатыры разы перавыдавалася і з году ў год прывабляе студэнтаў гістфака.

Паўтары гады А. Краўцэвіч знаходзіўся на стажыроўцы ў Ягелонскім універсітэце. Калі ў 2013 годзе з Гарадзенскага ўніверсітэта звольнілі частку прафесараў, ім дапамаглі былі консул Польшчы ў Гародні Андэжэй Хадкевіч і прафесар Ян Маліцкі. Пры Студыюме Еўропы Усходняй

Варшаўскага ўніверсітэта была створана адмысловая структура - Цэнтр беларускіх даследванняў. Кіраўніком навуковай і дыдактычнай адзінкі быў абраны прафесар Алесь Краўцэвіч. Цяпер ён ездзіць з Гародні ў Варшаву і чытае лекцыі студэнтам.

Госці вечарыны сардэчна падзякавалі Алесю Краўцэвічу за шматгадовую працу ў галіне айчынай гісторыяграфіі, за развіццё нацыянальнай гістарычнай канцэпцыі.

Эдзвінская, На фота аўтара: на вечарыне ў кавярні "Грай".

Курсы "Мова нанова" ў Лідзе

У Лідзе распачынаюцца курсы "Мова нанова". Яны буду праводзіцца ў арт-прасторы Gallery.

Лідзяне ўжо не першы год планавалі распачаць такія курсы ў сваім горадзе, але адной з перашкод была адсутнасць зручнай пляцоўкі для іх правядзення. Зараз такое месца знойдзена, дзе ўжо і прайшоў першы ўводны занятка, гасцямі якога сталі адміністратар курсаў Ева Гілевіч, музыка Сяргук Доўгушаў і асноўны ідэолаг Глеб Лабадзенка. Па яго словах, Ліда гэта ўжо 19-ы горад, дзе будуць праводзіцца курсы "Мова нанова".

- Мы даўно гэтага чакалі. Не маглі знайсці памяшкання. І вось нарэшце гаспадар прасторы Gallery, Міцкевіча, 31, спадар Павел пагадзіўся даць нам гэтае памяшканне. Ліда для нас была вельмі важным горадам таму, што гэта гістарычны горад. У нас ёсць курсы ў Менску і Гародні, а Ліда роўна пасярэдзіне. Так што мы вельмі спадзяваліся нарэшце што ўдасца тут гэта зрабіць. І я рады, што ўдалося.

Заняткі вялі Глеб Лабадзенка і Ева Гілевіч. Першай тэмай заняткаў былі абраны "Свяякі". Ілюстрацыяй да тэмы быў род Радзівілаў з іх шматлікімі сваякамі. Другая тэма "Несупадзення роду назоўнікаў" у беларускай і рускай мовах.

Курсы "Мова нанова" ў Лідзе далей будуць праводзіцца кожны чацвер, а 18-й гадзіне, у арт-прасторы Gallery, па адрасе вул. Міцкевіча, 31.

Наступныя заняткі пройдуць 4 кастрычніка 2018 г. Выкладаць будуць ініцыятары лідскіх курсаў Марыя Ганчар і Валянціна Пігулеўская.

Андрусь Панямонаў,
Беларускае Радыё Рацыя.

У 1979-80 гадах будучаму гісторыку давялося працаваць на будаўніцтве БАМа. На станцыі Залацінка хлопцы пракопвалі траншею для телефоннага кабеля, а вакол раскінулася тайга. Студэнта Краўцэвіча ўразіла самабытнасць укладу жыцця якутаў, якую міжвольна прыходзілася парушаць будаўніцтвам дарогі.

У 1981 годзе Алесь Краўцэвіч скончыў БДУ, у 1981-1984 гадах ён вучыўся ў Маскоўскай аспірантуры Інстытута археалогіі АН СССР. На здымку таго перыяду - зарослы мажыны барадач.

- Гэта была самая моцная школа ў маім жыцці, - узгадвае прафесар Краўцэвіч. - Маім навуковым кіраўніком быў акадэмік Барыс Рыбакоў. Тры гады я слухаў лекцыі выдатных спецыялістаў па культуры Сярэднявечнай Еўропы. У 1983 годзе пачыналіся раскопкі Мірскага замка. Навукоўцы і студэнты Гарадзенскага гістфака працавалі там. Гэта былі шчаслівыя гады майго жыцця! Мы жылі там па тры месяцы і размаўлялі толькі па-беларуску.

Паступова Алесь Краўцэвіч перайшоў да аповеду пра свае кнігі, прысвечаныя старажытным забудовам і знакамітым асобам.

старэйшай дачкі, якая падрасла ў тэя часы. Ілюстрацыі для яе рабіў Сяргей Харэўскі, які працаваў мастаком-тэхнікам.

"Матэрыяльная культура Міра і Мірскага замка" выйшла па парадзе і з дапамогай Алега Трусава. Наступнай была кніга "Вялікі князь Вітаўт".

- Навуковая літаратура патрабуе ад гісторыка дакладнай аргументацыі і вялікай асцярожнасці. Не хапае паўнаты крыніцаў, мы маем толькі частку комплексу фактаў. Варыянты падзеяў, пра якія мы не ведаем, маглі быць рознымі. У папулярнай кнізе можна даць волю ўяўленням і інтуіцыі.

Пра князя Вітаўта напісана больш за 15 манаграфій, выдадзены два тамы яго дакументаў на польскай і нямецкай мовах. Калі ўвесь час думаеш пра свайго гістарычнага героя, узнікае эфект знаёмства, ведаеш шмат дэталю пра яго: добры ён ці злы, скупы ці гаваркі. Таму мне ўдалося рэканструяваць падзеі і прадставіць сваю версію. На маю думку, лепшым гістарычным пісьменнікам быў Кастусь Тарасаў, які неверагодна моцна адчуваў гістарычны матэрыял. Нам не хапае абагульняльных прац сінтэзу,

Алег Трусаў:

“Супраць універсітэта імя Ніла Гілевіча змагаюцца і прыхільнікі “русского мира”, і групка ЕГУ”

27 верасня 2017 года менскія ўлады зарэгістравалі юрыдычны адрас першага беларускамоўнага ўніверсітэта, які ў сакавіку 2018 года атрымаў імя Ніла Гілевіча. Цяпер універсітэт размяшчаецца ў Партызанскім раёне сталіцы на вуліцы Шчарбакова, 32.

24 верасня пачаліся заняткі на Падрыхтоўчых курсах. Свабода папрасіла выканаўцу абавязкаў рэктара ўніверсітэта Алега Трусава раскажа пра цяперашні стан і найбліжэйшыя планы новай ВНУ.

— На якім этапе цяпер знаходзіцца працэс арганізацыі ўніверсітэта?

— У панядзелак 24 верасня афіцыйна пачалі працу Падрыхтоўчых курсў ўніверсітэта імя Ніла Гілевіча. На панядзелак у нас будуць адбыцца так званыя майстар-класы, а самі заняткі на курсах будуць праходзіць па выхадных днях. Першы майстар-клас правёў наш вядомы пісьменнік Уладзімір Арлоў.

На падрыхтоўчых курсах будуць займацца слухачы трох катэгорыяў. Першая катэгорыя — старэйшыя школьнікі. Другая — студэнты, якія хочуць атрымаць дадатковую адукацыю. Трэцяя — усе астатнія людзі ўсіх узростаў, у тым ліку сярэдняга і сталага веку.

На курсах прапануюцца розныя прадметы. Для дзяцей і студэнтаў прапануюцца па-беларуску хімія, фізіка, матэматыка і некалькі замежных моваў, сярод якіх ангельская, нямецкая, польская. Таксама гэта родная беларуская мова і гісторыя Беларусі.

Калі ж мова ідзе пра людзей сталага веку, дык гэта два прадметы — беларуская мова і гісторыя Беларусі, іх найбольш просяць. Ёсць шмат людзей, якія хочуць вывучаць польскую мову.

Такім чынам цяпер ідзе працэс набору навучэнцаў, людзі пішуць заявы. Аплата невялікая, за 72 гадзіны заняткаў — усяго 200 рублёў.

Курсы будуць трохмесячныя і шасцімесячныя. Асабліва такая, што на заняткі па выхадных будуць прыходзіць слухачы курсаў, а на майстар-класы па панядзелках могуць прыходзіць усе ахвочыя розных узростаў. На сустрэчы з Арловым былі людзі цэлымі сем’ямі.

Наступны майстар-клас будзе ў панядзелак 1 кастрычніка. Прыйдзе Андрэй Дынько і раскажа пра новы часопіс “Наша гісторыя”, які вельмі папулярны. Наступнае прыйдзе Святлана Калінкіна, якая раскажа пра беларускую мову ў сродках масавай інфармацыі. Таксама ў планах Андрэя Такінданга, які раскажа пра беларускую мову ў нашай музычнай прасторы і два паэты — Леанід Дранько-Майсюк і Эдуард Акулін, рэдактар часопіса “Верасень”.

— Калі пачнецца праца ўласна курсаў?

— Першыя сапраўдныя

заняткі на Падрыхтоўчых курсах пачнуцца з дзіцячай групай у нядзелу 30 верасня. Так што заняткі будуць па суботах, нядзелях і шырокія майстар-класы па панядзелках.

Я лічу, што справа нацыянальнага беларускамоўнага ўніверсітэта ідзе вельмі добра. Год назад мы атрымалі юрыдычны адрас, а шэсць месяцаў назад былі зарэгістраваныя як установа адукацыі. Усё гэта было вельмі не проста. Трэба было знайсці грошы і на арэнду памяшкання.

— Для кожнай установы адукацыі вельмі важна з’яўляецца свая навуковая бібліятэка. Ці мае ўжо сваю бібліятэку ўніверсітэт імя Ніла Гілевіча?

— Так, мае. Мы знайшлі спонсараў, закупілі падручнікі, дапаможнікі, слоўнікі ў Польшчы, цяпер закупаем у Беларусі. Таксама вельмі добра, што многія людзі проста ахвяруюць нам свае бібліятэкі. Таксама пераводзяць і нясуць ахвяраванні.

Я з поўным правам магу сказаць, што ідэя нацыянальнага ўніверсітэта падхоплена і падтрымана беларусамі.

— Ці ёсць нейкі супрацьціў вашай дзейнасці?

— На жаль, ёсць. Супрацьціў нас выступае шмат нядабрабычліўцаў. З аднаго боку, гэта прыхільнікі “русского мира”, якія вядуць з намі шырокую вайну ў СМІ, пачынаючы ад “СБ” і канчаючы раённымі газетамі.

І яшчэ ёсць групка ЕГУ, бо яны бачаць у нас канкурэнта і вядуць супрацьціў нас шалёную агітацыю на самых розных платформах у інтэрнэце ўжо пад выцягам дэмакратыі. Але мы ўдзячныя і тым, і другім. Дзякуючы ім, усе ведаюць, што ёсць такі ўніверсітэт імя Гілевіча.

— Адзін з супрацьціўцаў вашага ўніверсітэта наведвае, што да вас звярнулася вельмі шмат выкладчыкаў і навукоўцаў з просьбай прыняць іх на працу ў беларускамоўны ўніверсітэт. Як цяпер выглядае база выкладчыкаў новай ВНУ?

— Ужо падалі заявы каля 100 чалавек, большасць з якіх маюць навуковыя ступені дактароў і кандыдатаў навук.

Цяпер працэс прыёму выглядае наступным чынам. Чалавек піша рэзюмэ. Мы заносім яго ў наш банк дадзеных, і калі атрымаем ліцэнзію, то некаторых адразу будзем запрашаць для выкладання.

А іншыя цяпер будуць выкладаць на курсах. Так што за час, які застаўся да выдання ліцэнзіі, мы зможам ацаніць узровень многіх кандыдатаў.

Тым, хто ўжо выкладае, мы плацім невялікія заробкі.

Так што выкладчыцкі патэнцыял створаны. Гэта не толькі людзі з Беларусі, але і тыя, хто цяпер жыве ў Польшчы, Літве, Нямецчыне і іншых краінах.

— Калі вы маркуеце атрымаць ліцэнзію на наву-

чанне студэнтаў?

— Цяпер, паводле статуту, мы можам рабіць любыя дзеянні, апрача навучання студэнтаў. Таму мы і пачалі з Падрыхтоўчых курсаў. А атрымалі ліцэнзію на падрыхтоўку дыпламаваных спецыялістаў — гэта вельмі складаны і доўгі працэс.

Трэба здаць навучальныя праграмы па кожным прадмеце, падаць спісы выкладчыкаў, паказаць, што мы забяспечаныя літаратурай, што ў нас ёсць памяшканні для навучання студэнтаў і так далей. Гэтым цяпер займаецца цэлая група намеснікаў рэктара ўніверсітэта імя Ніла Гілевіча, асабліва прарэктар Павел Церашковіч, які адказны за ліцэнзію.

Мы думаем падаць дакументы на атрыманне ліцэнзіі ў канцы года. Тэрмін маем да 15 сакавіка наступнага года, калі мы былі афіцыйна зарэгістраваныя.

І вось калі да 15 сакавіка мы атрымаем пэўную колькасць ліцэнзіяў на пэўную колькасць спецыяльнасцяў, то з верасня 2019 года зможам афіцыйна набраць студэнтаў і магистрантаў на дзённае аддзяленне. Мы хочам адразу пачаць падрыхтоўку магистрантаў, якія потым пачнуць выкладаць у нашым універсітэце.

— Які фінансавы стан універсітэта на цяперашні момант?

— Мы маем грошы, атрыманыя як ахвяраванні, на сваю мінімальную дзейнасць да канца года. Ахвяраванні ідуць кожны дзень, вось і сёння я атрымаў пэўную суму.

Калі ж мы атрымаем ліцэнзію, то зможам падаваць заяўкі на вялікія гранты, як мясцовыя, так і замежныя. Бо пакуль няма ліцэнзіі, разважаць пра вялікае фінансаванне нельга.

І заробкі мы паклалі сабе мінімальныя, сімвалічныя. Самы вялікі ў мяне — 100 рублёў. Пакуль універсітэт працуе, фактычна, на грамадскіх пачатках, але нейкі заробак мы мусім плаціць паводле закону. Таму мы плацім мінімальныя заробкі.

Сёння большыя сродкі мы выдаткоўваем на арэнду, на камунальныя паслугі, на бібліятэку, без якой таксама ліцэнзію атрымаць немагчыма. Таму на кнігі былі патрачаны вялікія грошы. Так што праца паспяхова разгортваецца па розных кірунках.

— Ці плануеце вы прымаць абароны дысертацый?

— Вядома, плануем. У статуте гэта ўсё ёсць. Як у любога ўніверсітэта. Спачатку мы плануем абарону магистарскіх дысертацый, а ў перспектыве — кандыдацкіх і доктарскіх.

Пакуль што мэта — пачаць навучанне студэнтаў і магистрантаў. Паводле беларускіх законаў, званне магистра дае права выкладаць у любым універсітэце. Таму мы хочам спачатку пачаць падрыхтоўку магистрантаў.

**Гутарыў
Сяргей Абламеяка.**

КАБ ВЕДАЦЬ ГІСТОРЫЮ
РОДНАГА ГОРАДА

Старшыня Магілёўскай гарадской арганізацыі ТБМ імя Ф. Скарыны спадар Алег Дзьячкоў правёў на грамадскай аснове пешую экскурсію па цэнтральнай частцы горада для сяброў літаратурнага клуба “Святліца” ДУДА “Цэнр творчасці дзяцей і моладзі “Агат” г. Магілёва”, якім кіруе сябра СБП Тамара Аўсяннікава.

У Магілёве восень. Залатой назваць яе яшчэ нельга, бо дрэвы толькі-толькі збіраюцца змяніць свой зялёны ўбор на барвова-жоўты. Вячэрні Магілёў цешыць вока, і прыемна прайсціся па горадзе не проста так, а з карысцю. Спадар Алег Дзьячкоў цікава распавядае пра старажытныя мясціны горада і архітэктурныя помнікі.

Прыгожай стала Плошча Славы на якой узвышаецца саракасяміятровая (са шпілем) ратуша — сімвал гарадскога самакіравання Магілёва. За памяць старадзяду яна некалькі разоў разбуралася і толькі ў 2008 годзе адбылося яе святочнае адкрыццё. Плошча закладзена ў 16 стагоддзі і служыла месцам для гандлю і

правядзення сходаў. Сучасны воблік плошчы склаўся ў пачатку 80-х гадоў 20 стагоддзя.

Мы спыняліся на месцах існых гістарычных помнікаў і тых, што не захаваліся. Пачулі імёны знакамітых беларусаў, звязаных з гэтымі помнікамі і мясцінамі. Багатая гісторыя нашага горада.

Яркі след у гісторыі нашага горада пакінуў Георгій Каніскі (1717 — 1795), архіепіскап Магілёўскі, Мсціслўскі і Аршанскі. Нашчадак старажытнага казацкага роду Георгій Каніскі праславіўся як адзін з таленавітых філосафаў, педагогаў і грамадскіх дзеячаў Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі. Змагаўся за раўнапраўе грамадзян Рэчы Паспалітай, прыналежных да розных канфесій. Клапаціўся аб асвете. У 1757 годзе адкрыў у Магілёве духоўную семінарыю і арганізаваў друкарню пры архіепіскапскім доме. Пісаў вершы і п’есы. Пахаваны ў Магілёве ў Спаскай царкве. З 1993 года ў ліку святых Беларускага экзархата Рускай праваслаўнай царквы.

Было цікава даведацца, што адным з першых бела-

рускіх падручнікаў з’яўляецца “Букварь” магіляўчанина Спірыдона Собаля, які ён выдаў у Воршы ў 1631 годзе. Кніга ўтрымлівала звесткі па граматыцы, а таксама малітвы і павучальныя тэксты з Бібліі. Вядомы толькі адзін экзэмпляр гэтага ўнікальнага выдання, і захоўваецца ён не ў Беларусі, а ў Львоўскім музеі ўкраінскага мастацтва. У 2014 годзе ў Воршы на тэрыторыі Кцеінскага Свята-Багаўленскага мужчынскага манастыра адкрыты памятны знак у гонар Буквара Спірыдона Собаля.

Экскурсія пачалася на Замкавай гары і завяршылася на вуліцы Ленінскай. На працягу двух гадзін мы, дзякуючы экскурсаводу Алегу Уладзіміравічу, змоглі далучыцца да гістарычнага мінулага нашага горада. Сябры літаратурнага клуба “Святліца” выказваюць шчырую падзяку спадару Алегу Дзьячкоў, які не шкадуе сіл і свайго часу, каб магіляўчана ведалі сваю гісторыю, ганарыліся ёю і не забывалі родную мову, бо экскурсія вялася па-беларуску.

Лаліта ЯКУЦІНА,
сябра літаратурнага
клуба “Святліца”.

НОВАЯ КНІГА МІКАЛАЯ НІКАЛАЕВА

Мікалай Віктаравіч Нікалаеў — беларускі і расійскі гісторык, кнігазнавец, краязнавец, мастацтвазнавец. Жыве ў Пецярбургу, працуе загадчыкам аддзела рэдкіх кніг Расійскай Нацыянальнай бібліятэкі. Ён аўтар шматлікіх выданняў, у тым ліку кніг, прысвечаных гісторыі нашага краю. Яго сур’ёзна зацікаўленасць гісторыяй Наваградчыны яшчэ з 80-х гадоў мінулага стагоддзя. У юнацтве Мікалай Віктаравіч удзельнічаў у раскопках наваградскага замка, якія праводзіла Фрыда Гурэвіч, археолаг з Ленінграда. Гэта стала вызначальным для яго лёсу.

25 верасня ў Наваградскай раённай бібліятэцы адбылася прэзентацыя кнігі Мікалая Нікалаева “Наваград за царства Аляксандра II, 1855-1881”. Яна прысвечана гісторыі нашага горада — былога ваяводскага цэнтра Вялікага Княства Літоўскага — у час яго знаходжання ў складзе Расійскай

імперыі. На прэзентацыю прыйшлі настаўнікі гісторыі, музейныя і бібліятэчныя работнікі, прадстаўнікі мясцовай інтэлігенцыі, прэса. Аўтар раскажа пра факты і дакументы з наваградскай гісторыі, адказаў на пытанні прысутных. Кніга дапаможа чытачам знайсці любую інфармацыю за адзанадзін гадзіну, у тым ліку статыстычныя звесткі, чарцяжы будынкаў, зацверджаны Аляк-

сандрам II план горада. Выданне змяшчае вялікую колькасць ілюстрацый, што робіць яе яшчэ больш пазнавальнай.

Два экзэмпляры кнігі з аўтографам аўтар падарыў раённай бібліятэцы, таму запрашаем наваградчан і ўсіх зацікаўленых да нас у бібліятэку. Упэўнены, кніга вам будзе вельмі цікавай.

Наваградская РБ.
by admin.

Фундаментальная праца групы гісторыкаў

Кандыдат гістарычных навук, супрацоўнік інстытута гісторыі НАН Андрэў Унучак распавёў пра калектыўную працу "Грамадска-палітычнае жыццё ў Беларусі ў 1772-1917 гг.", якая выйшла ў 2018 годзе ў выдавецтве "Беларуская навука" да 100-годдзя БНР. Яна аднаўляе малавядомыя старонкі мінуўшчыны.

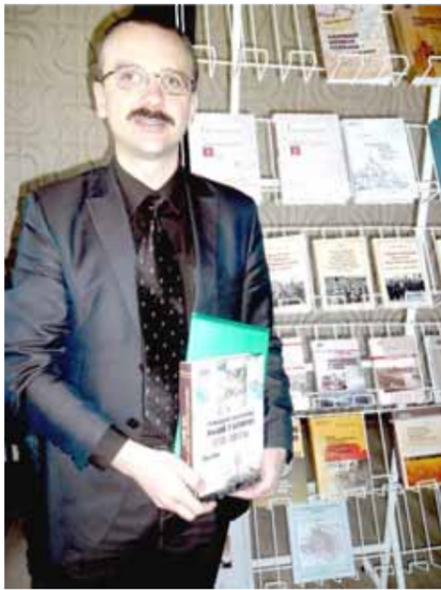
У кнігу ўвайшлі даследаванні А.У. Унучака, І.Г. Гушчынскага, М.А. Сакаловай, А.М. Філатавай, С.А. Талмачовай і шэрагу іншых навукоўцаў. У кнізе прадстаўлены вынікі навуковага асэнсавання палітычнага становішча нашых зямель у перыяд з 1772 па 1917 год.

Андрэй Уладзіміравіч Унучак прааналізаваў развіццё беларускага народнага руху, яго арганізацыйнай структуры і ідэалогію на мяжы XIX і XX стагоддзяў, зрабіў агляд польскага і яўрэйскага руху ў гэты перыяд.

- Наша кніга - калектыўная манаграфія, якая асвятляе асноўныя пытанні грамадска-палітычнага жыцця ў нашай краіне ў той час, калі мы не мелі сваёй дзяржаўнасці, але знаходзіліся ў складзе Расійскай імперыі, - адначыў А. Унучак. - Даследчыкі з Акадэміі Навук і з БДУ прыйшлі да высновы, што галоўнай задачай грамадства беларуска-літоўскіх зямель у той час было вяртанне дзяржаўнасці ВКЛ і Рэчы Паспалітай. Асноўнай мэтай Расійскай імперыі была ўніфікацыя з расійскімі губернямі. Нашы землі былі падзелены. Гэта прыводзіла да жорсткай канфрантацыі, якая пераходзіла ў паўстанні.

Праца складаецца з 6 раздзелаў, якія пісалі розныя людзі ў межах адной тэмы. Мы стваралі даследаванне менавіта як агульную кніжку. Тэмы габрэйскага і польскага руху я даследаў у сувязі з беларускім грамадскім рухам. Наш беларускі нацыянальны рух не існаваў у вакууме, адначасова існаваў моцны польскі і габрэйскі рух. Таму з 2011 года я пачаў даследаваць іх ў адным кантэксце.

У пасляслоўі да кнігі аўтар зрабіў высновы: "У той момант, калі на тэрыторыі Бела-

русі былі пераможаны асноўныя элементы грамадска-палітычнага ладу былой Рэчы Паспалітай і грамадства краю было ўключана ў расійскія палітычныя працэсы, перад уладамі Расійскай імперыі паўстала "беларускае пытанне", на якое ў рамках імперскай ідэалогіі не было адэкватнага адказу.

З'яўленне на гістарычнай авансцэне беларускага нацыянальнага руху было нечаканым і непажаданым для ўлад Расійскай імперыі, якія не прызнавалі самога факта існавання асобнага беларускага народа. Але, нягледзячы на гэта, лідары беларускага руху здолелі акумуляваць ідэю асобнасці краю ў палітычную ідэю стварэння незалежнай беларускай дзяржавы, якая рэалізавалася ў XX стагоддзі."

Выданне можна набыць у менскай краме "Акадэмія".

Э. Дзвінская,
фота аўтара.

На здымку: Андрэў Унучак.

Майстры Манпарнаса з беларускіх мястэчак

21 верасня 2018 года ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстава "Майстры Манпарнаса з беларускіх мястэчак", якая прадстаўляе прыватныя калекцыі, у якіх захоўваюцца творы сусветна вядомых беларускіх мастакоў Парыжскай школы: Марка Шагала, Шрага Царфіна, Восіпа Любіча, Восіпа Цадкіна, Раберта Геніна, Яўгена Зака, Міхаіла Кікоіна і Пінхуса Крэменя. Некаторыя работы ўпершыню ў публічным доступе...

Да творчасці майстроў Манпарнаса пачатку і сярэдзіны XX стагоддзя калекцыянеры выяўляюць сталую зацікаўленасць на працягу 100 гадоў, пачынаючы ад канца Першай сусветнай вайны. У гэты час іх творы ў Парыжы пачалі набываць "маршаны", якія адыгрывалі заўважную ролю на "рынку мастацтва" на пачатку XX стагоддзя і дзякуючы яким у тая гады сталі вядомымі імёны многіх цяпер знакамітых мастакоў.

Творчасць майстроў Парыжскай школы, яднаючы краіны і народы, іх мастацкія традыцыі, наглядна сведчаць пра значнасць месца, якое займае наша краіна ў агульнаеўрапейскай культуры. Выстава з'явіцца магчыма не толькі ўбачыць работы, што захоўваюцца ў прыватных калекцыях, але і разумець сувязь паміж сучасным еўрапейскім мастацтвам і мастацкімі працэсамі пачатку XX стагоддзя.

У экспазіцыі глядач убачыць 100 твораў розных жанраў, якія датуюцца часам ад 1915 па 70-я гады мінулага стагоддзя і якія выкананы ў розных тэхніках жывалісу і графікі. Іх прыналежнасць да прыватных калекцый гарантуе знайцам высокі мастацкі ўзровень прадстаўленых работ.

Для больш глыбокага разумення экспазіцыі наведвальнікам прапанавана ўнікальная адукацыйная праграма з лекцый беларускіх і замежных спецыялістаў - даследчыкаў Парыж-

скай школы, а таксама цыкл дакументальных фільмаў пра мастакоў.

Перад прысутнымі на мерапрыемстве выступілі Павел Сапоцька, Барыс Крэпак, Уладзімір Шчасны, Ала Зміева, Юры Абдурахманав (Смілавічы), Мішэль Ле Брэн Франзаролі (Францыя)...

Наведвальнікам будзе прадстаўлены шырокі дыяпазон кірункаў класічнага мадэрнізму XX стагоддзя: фавізм, кубізм, экспрэсіянізм... Факт вяртання творчасці мастакоў Парыжскай школы на Радзіму працягваецца, дзякуючы цікавасці да іх работ з боку калекцыянераў. Выстава зацікавіць грамадскасць Менска.

Аляксей Шалахоўскі,
гісторык культуры.

Беларуска-германскі энергетычны форум пройдзе 8 кастрычніка ў Менску

VI Беларуска-германскі энергетычны форум пройдзе 8 кастрычніка ў Менску, паведамілі ў прэс-службе Міністэрства энергетыкі Беларусі. Эксперты абмяркуюць пытанні лічбавай трансфармацыі энергетыкі, сеткавай інфраструктуры, устойлівага гарадскога энергазабеспячэння і экалогіі, стварэння і развіцця "разумных гарадоў", павышэння энергаэфектыўнасці, развіцця аднаўляльнай энергетыкі. Праграмай форуму запланаваны

панэльныя дыскусіі "Новая энергетычная палітыка ў гарадах", "Тэхналогіі назапашвання энергіі і зліццё сектараў", "Дыгіталізацыя і кіраванне сеткамі", "Магчымасці фінансавання праектаў у сферы аднаўляльных крыніц энергіі і энергаэфектыўнасці". "Форум накіраваны на ўмацаванне ўзаемавыгаднага і доўгатэрміновага супрацоўніцтва беларускіх прадпрыемстваў і нямецкіх кампаній, укараненне найноўшых тэхналогій, асваенне вы-

творчасці інавацыйнай прадукцыі і прыцягненне ў Беларусь замежных інвестыцый", - адзначылі ў прэс-службе. zviazda.by.

Праграма Тыдняў Германіі ў Беларусі

Менск

3.10, серада - 19.30.

Архікафедральны касцёл імя Найсвяцейшай Панны Марыі, пл. Свабоды, 9, г. Менск.

Канцэрт аркестра "Collegium Musicum" і камернага хора царквы св. Міхаіла (Ена, Германія).

Дазвольце сабе атрымаць асалоду ад гучання твораў Георга Фрыдрыха Гендэля (1685-1759), Ёгана Себасцяна Баха (1685-1750), Антонія Вівальдзі (1678-1741) і Камілія Сен-Санса (1835-1921). Канцэрт адбудзецца пад кіраўніцтвам дырэктара царкоўнай музыкі Марціна Маера. Уваход вольны.

БДУ. Факультэт міжнародных адносін. Аўд. 1201, вул. Ленінградская, 20.

"Shorts at Moonlight" - фестываль кароткаметражных фільмаў з Майнца ў Менску.

З 2010 года Таварыства дружбы Майнц-Менск дэманструе ў рамках Тыдняў Германіі ў Беларусі кароткаметражныя фільмы нямецкага фестывалю "Shorts at Moonlight". З больш чым 100 прагледжаных стужак былі адбраны лепшыя фільмы, якія будуць прадстаўлены менскай публіцы на працягу двух вечараў.

Таварыства дружбы Майнц-Менск было заснавана ў 1995 г. і з таго часу актыўна ўдзельнічае ў арганізацыі розных мерапрыемстваў у Беларусі.

На нямецкай мове. Уваход вольны.

4.10, чацвер.

БДУ. Факультэт міжнародных адносін. Аўд. 601, вул. Ленінградская, 20.

"Shorts at Moonlight" - фестываль кароткаметражных фільмаў з Майнца ў Менску.

5.10, пятніца, 18.00.

Гістарычная майстэрня імя Л. Левіна, вул. Сухая, 25, Менск.

Прэм'ера фільма "Так, Андрэй Іванавіч" (Ja, Andrei Iwanowitsch).

Гістарычная майстэрня імя Леаніда Левіна запрашае на прэм'еру фільма "Так, Андрэй Іванавіч" (Ja, Andrei Iwanowitsch). Ён прысвечаны суча-

ТЫДНІ ГЕРМАНІІ
23 ВЕРАСНЯ - 18 ЛІСТАПАДА 2018

снаму жыццю аднаго з апошніх беларускіх вязняў Бухенвальда Андрэя Іванавіча Маісеевіча. Чалавека, чый трагічны лёс і цяперашнія жыццёвыя абставіны не змаглі пазбавіць годнасці і жыццядарнасці. Чалавека, які не згубіў веры ў сябе і ў лепшае.

Напрыканцы фільма адбудзецца размова з рэжысёрам Ханесам Фарлокам (Hannes Farlock) і самім галоўным героем фільма.

Мова фільма: руская з нямецкімі субтытрамі. Працягласць: 70 хвілін. Уваход вольны.

Да 6.10. 12.00-20.00.

Галерэя "У" вул. Кастрычніцкая, 19, Менск. Фотавыстава "Кволая сіла: Кветкі ў сучаснай фатаграфіі"

Прыгажосць і мінучасць, каханне і смерць. У якасці сімвалаў кветкі выкарыстоўваюцца часцей за любыя іншыя жывыя стварэнні. З пункту гледжання гісторыі мастацтва гісторыя адлюстравання кветкі - адна з самых супярэчлівых і складаных.

Адкрыццё адбылося 6 верасня.

9-10.10, 09.00-19.00.

Атэль Renaissance. Пр. Дзяржынскага, 1Е, Менск. Канферэнцыя "Аднаўляльная крыніца энергіі і дэгіталізацыя".

У рамках канферэнцыі эксперты і маладыя навукоўцы з Германіі і Беларусі выступаць з дакладамі на тэмы аднаўляльнай энергіі і дэгіталізацыі і абмяняюцца думкамі аб бягучай рэальнай сітуацыі ў Беларусі. Канферэнцыя арганізавана Нацыянальнай Акадэміяй навук Беларусі, Германскай службай акадэмічных абменаў (DAAD) і Федэральным міні-

стэрствам адукацыі і навукі (BMBWF). Па запрашэнні.

10.10, серада, 19.00.

Інстытут імя Гётэ, вул. Веры Харужай, 25/3, Менск. Менскі ўрбаністычны форум: лекцыя і майстар-клас Інстытута прыкладнай урбаністыкі з Берліна

Менскі ўрбаністычны форум збірае прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці, супрацоўнікаў гарадскіх адміністрацый і інстытутаў гарадскога планавання для абмеркавання будучыні нашых гарадоў. У межах "Школы гарадскога актывіста" ўдзельнікі форуму змогуць распрацаваць планы развіцця тэрыторыі ў раёне Трактарнага завода. Берлінскае архітэктурнае бюро ifau (Інстытут прыкладнай урбаністыкі) 10-га кастрычніка а 19-й гадзіне прадставіць свае праекты развіцця гарадоў і працу з гарадскімі актывістамі ў Берліне і Гамбургу. З 11-га кастрычніка эксперты з Берліна будуць працаваць з групай "Школы гарадскога актывіста".

Гародня

6.10, субота, 17.00.

Евангельска-Лютаранская царква св. Іаана, вул. Акадэмічная, 7а, Гародня.

Канцэрт аркестра "Collegium Musicum" і камернага хора царквы св. Міхаіла (Ена, Германія)

Дазвольце сабе атрымаць асалоду ад гучання твораў Георга Фрыдрыха Гендэля (1685-1759), Ёгана Себасцяна Баха (1685-1750), Антонія Вівальдзі (1678-1741) і Камілія Сен-Санса (1835-1921). Канцэрт адбудзецца пад кіраўніцтвам дырэктара царкоўнай музыкі Марціна Маера. Уваход вольны.

Да 155-годдзя паўстання 1863 г.

Апалонія з Далейскіх Серакоўская

Успаміны

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Зыгмунта дзён колькі трымалі ў цёмным лёху для змякчэння гонару. “Паглядзім як тая птушка будзе спяваць пасля выхаду з цёмнай клеткі, жывучы на хлебе і вадзе!” - адазваўся Арлоў.

Жаданага выніку III

адзел не дасягнуў. Прадставілі справу цару, той асудзіў Зыгмунта ў арыштантак роты ў Арэнбургу¹⁸¹. (Паводле сцвярджэнняў палкоўніка Люткевіча, які служыў у Арэнбургскіх батальёнах.) Жан-дарм, які экскартаваў Зыгмунта, уручыў Абручэнцаву даручэнне размясціць вязня¹⁸² ў як найбольш бязлюдным, пустынным месцы. Таму прызначылі Зыгмунта ў 1-шы батальён, які стаяў ва Уральску¹⁸³ і ў роту, якая складала гарнізон будаваўшайся ў той час новай цвердзі на ўсходнім беразе Каспійскага мора, на паўвостраве Мангышлак¹⁸⁴, якая называлася Новапяртроўскай¹⁸⁵.

У канцы жніўня 1848 года прыбыў Зыгмунт на месца прызначэння. Была гэта абсалютная пустыня, пазбаўленая ўсякай расліннасці. Збожжа, сена і ўсякія прадукты мусілі дастаўляць з-за мора. Фартэчка на невялікім узгорку, тры вярсты ад мора, не мела ніякіх краўявідаў апрача раскіданых кіргізскіх магіл і салёных азёраў. Без ніякіх слядоў чалавечага жыцця, ані гарадоў, ані вёсак. На працягу двух летніх месяцаў што два тыдні прыбываў парава карабель з Гур’ева¹⁸⁶. Зімой з-за замерзлых берагоў перарывалася і тая камунікацыя са светам. Ніякага іншага

таварыства акрамя сотні казакаў і роты салдат. Ніякіх вестак, ніякіх лістоў, ні газет пра падзеі, што трэслі ўсю Еўропу.

Няшчасны выгнанец шукаў паратунку ў працы і знайшоўшы чатырнаццацігадовага хлопца, нашчадка ссыльнага з 1831 года, пасвяціў яму ўсе свае вольныя хвіліны і з такім запалам і хуткасцю аддаўся навуцы таго хлопца, што сам пазней жартаваў з сябе і дзівіўся, што яму галава не лопнула, так хацеў у яе ўсе адрозны ўпакаваць.

Да побыту ў Новапяртроўску адносіцца анекдот пра Серакоўскага, як выкладчыка салдацкай літаратуры. Абавазаны быў вучыць ёй тых, хто не ўмеў чытаць. Трэба было сказаць фразу, а некалькі дзясвяткаў салдат за ім паўтарала. І так бяздумна вучылі фразу за фразай, чым хутчэй, чым невыразней, тым лепей. У адным з тых мудрых настаўленняў сказана: “Ад салдата патрабуецца няшмат: любіць імператара, Бога і Бацькаўшчыну”. Серакоўскі перанёс знак прыпынку і засталася ў Новапяртроўску, напэўна, па сённяшні дзень настаўленне, якое абавазвае, што ад салдата патрабуецца “няшмат любіць імператара”.

Другі анекдот адносіцца да побыту ва Уральску, дзе маёр Міхайлаў цёмны, грубых звычаяў пераэкаменоваў новапрыбылых, у іх ліку быў і Зыгмунт. Загадалі яму прадэ-

кламаваць пункцікі: “Солдат *есть* имя общее знаменитое; *первейший генерал и последний рядовой называется солдатом*”¹⁸⁷. Зыгмунт гаворыць павольна, робячы акцэнт на выразе “*Первейший генерал и последний рядовой называется солдатом*”.

- Скверно! Скверно!¹⁸⁸ - крычыць Міхайлаў.

Клічуць фельдфебеля, каб паказаў¹⁸⁹, як трэба гаварыць. Той у такі цудоўны спосаб патрафіў вярцець языком, што ні адзін выраз, ні адну думку не ўдалося ўхапіць.

- Вот так-то нужно говорить!¹⁹⁰

На другі дзень кліча Зыгмунта. Паўтараецца тая ж сцэна. Міхайлаў пеніцца, крычыць. Таварышы, палякі, прысутныя пры тым, глядзяць з трывогай; а калі той дзікі сапра трапа загадае біць непаслушнага? Не дазваляць таго, хоць бы іх усіх вымардаваць мелі.

Раптам Міхайлаў сярод крыкаў, праходзячы каля Зыгмунта шэпча:

- Прийди завтра ко мне на чай!¹⁹¹

Зыгмунт не верыць сваім вушам. Аднак на наступны дзень ідзе да Міхайлава. Той найперш праганяе дзясурнага: “Поді вон!”¹⁹², пасля чаго замыкнуўшы дзверы на ключ, набліжаецца да Зыгмунта з салодкай усмешкай і гаворыць, як умее, найдалікатней:

- Послушай, ты - студент, умный человек, поймёшь,

что нельзя говорить: “Первейший генерал и последний рядовой называется солдатом”, - видишь - когда я ему в рожу, так и он мне в рожу!¹⁹³

Зыгмунт мусіў ужыць усё сваё красамоўства, каб пераканаць Міхайлава, што “образованный человек”¹⁹⁴ не можа так бяздумна перакручваць язык, як бедны непісьменны салдат. У канцы паўстала ўмова, што Міхайлаў ужо ніколі не выкліча палякаў на публічнае выступленне, але хоча, каб Серакоўскі прыходзіў да яго штодзень на чай. Той чай з цёмным звычайным п’яніцам быў для Зыгмунта сапраўдным мучэннем, але хадзіў, бо дабіўся многіх зменаў. Міхайлаў з гэтага часу не біў па твары шарагоўцаў за не досыць вясылы выгляд, не загадваў у манежы двум шараговым салдатам, узброеным розгамі біць маршыруючага парэздзіне за няўмеласць рухаў і шмат іншых зменаў патрафіў дамагачыся ад Міхайлава.

“Пан маёр не мог зразумець, што за такі **мудрэны народ**¹⁹⁵ ёсць сасланым пад яго каманду. Зыгмунт вучыў новапрыбылых, каб адказвалі, што “за намаганні з мэтай пад’ёму нацыі”. Міхайлаў гэтага не разумее, таму тым большага ўяўлення набраўся пра народ, дзе кожны салдат так высока выказваецца.

З Уральска Зыгмунт быў прыкамандзіраваны да 2-га батальёна, які пастаянна кватараваў у Арэнбургу¹⁹⁶. Тут ён застаў большае кола палякаў, як: Фішара, Браніслава Залескага, двух братоў Пяртроўскіх, Эварда Пажарскага, д-ра Крунвіча, Станевіча і шмат іншых, асуджаных у арыштантак роты. Змена месца знаходжання была ўдалай. Арэнбург быў цэнтрам кіравання абшчэрных правінцыяў; большы доступ да кніжак, газет і што найважнейшай было рэччу для ссумаванага выгнанца, весткі з краю. Становіцца Зыгмунта напешылася, калі пасля Абручова заняў месца генерал Аляксей Пярроўскі¹⁹⁷, чалавек вялікай шляхетнасці і вышэйшых думак, пры якім¹⁹⁸ польскія выгнанцы маглі спадзявацца на лепшае абыходжанне і ацэнку”.

Да першых дзён прыбыцця Пярроўскага адносіцца аповесць палкоўніка Люткевіча. Мела гэта месца ў час манёўраў. Пасля розных паваротаў прайшла перад генералам пяхота, пасля чаго па камандзе мела раздзяліцца на два крылы правае і левае, пакідаючы пляч вольным для імачаўшай конніцы.

У апошніх шэрагах пяхоты пастаўлены былі свежа далучаныя аддзелы, у іх ліку быў бледны, хілы юрэйчык з Вільні ці з Гародні. “Заўсёды дзівіўся, - гаворыў пан Люткевіч, - чаму той бядак быў залічаны на вайсковую службу? Кураня мацнейшым і трыва-

лейшым магло быць за яго, а сёння ўпаў, шынель, цяжкі ранец. Цягнуўся гэты бядак, не ведаю ўжо якім высілкам. Пры хуткім павароце направа, налева, дыхання яму, відочна, забракла - упаў самлелы.

А тут кавалерыя го-ніць, аж зямля стогне. Раздушыць, здратуе. Раптам з шарагоўцаў нейкі салдат вырываецца. Бяжыць і проста з надкапытоў вырывае ахвяру. Струпянеў - гэта Серакоўскі. Паварочваю ўражання вочы на Пярроўскага. Але стаўся сапраўды чуд - Пярроўскі апусціў вочы і, не падымаючы іх, павярнуў каня ў бок. Гэта азначала для нас - можам не бачыць таго, што сталася.

Не буду пералічваць усіх таксама грозных для яго жыцця выпадкаў у час вайскавай службы, але тое толькі скажу, - гаворыў далей пан Люткевіч, што не меў ані я, ані яго таварышы моцы ўстрымаць яго, калі ішлося пра аказанне дапамогі няшчасным.

Праўда, што ва ўсім нашым батальёне, не выключачы нашага генерала, мы ўсе яго пасля бліжэйшага знаёмства горача любілі, быў ён у тым нашым бязлюдным пустынным жыцці промнем. Была разараваў і асвятляў нас. Была ў ім нешта накшталт іскры з неба, якая запалала ў нашых душах гарачэйшым, шляхетнейшым пачуццям і румяніла твары перад здзяйсненнем у яго прысутнасці якога-небудзь брыдкага ўчынку.

Другі памятны мне выпадак таго ж роду здарыўся ў першыя дні нашага побыту над Сыр-Дар’ёй¹⁹⁹. Зыгмунт стаяў на варце. Сярод ночы выпала мне абысці цвердзь, для праверкі, ці ўсё ў парадку.

Ноч была светлая, месцяц у поўні далёка асвятляў стэп спакойны, аднастайны, дазваляючы адрозніць найдэрабнейшую дэталю. Мусілі быць вельмі чуйнымі. Какандыцы²⁰⁰ кружылі, чакаючы на прыоатную хвілю для захопу цвердзі.

Ведаў, што ў тую ноч Зыгмунт стаяў на варце каля скалы ля падножжа гары. Ноч была незвычайна марозная. Прызнаюся - быў трохі неспакойны, як таксама нашыя палякі вытрымаюць той холад? Набліжаюся ціха - гляджу - стайць бедны наш Зыгмунт, здаецца быццам зусім не чуйны да марозу, які праймае да мазгоў касцей. Дзе ён ёсць думкай? Ці на Літве? Ці на Украіне? Ці ў Пецяярбургу ў коле сваіх таварышаў? Ледзве ў мяне тая думка праскочыла, пачуўся ля ног нашых слабы балесны чалавечы энк.

Пэўна, папярэдня варты падстрэліла дзорнага кіргіза. абабрала яго і пакінула лёсу. Пакуль я меў што падумаць і сказаць. Зыгмунт пакідае пляцоўку, спускаецца па схіле, і я нябачны пасоўваюся

асцярожна. Гляджу - скідае з сябе шынель, зрывае з сябе кашулю, прыкленчвае, расцірае параненаму рукі, ногі і грудзі, бінтуе раны і паставіўшы яго на ногі гаворыць па-татарску: “Уцякай няшчасны, бо загінеш ці ад рук нашых, ці ад холаду”. Пасля чаго Зыгмунт спяшаецца на сваё месца, і я цішком аддаляюся, каб ён мяне не ўбачыў і каб як найхутчэй змяніць яго з варты, бо, стаячы ў адным шынялі, змёрз бы.

З’явіўся. Я адаслаў дзясурнага, непатрэбнага тут сведку і камандую рэзкім гола-сам: “Сняць шынель!” Зыгмунт стайць, не ўздрыгне, толькі пільна глядзіць мне ў вочы. Яшчэ раз камандую грозна: “Сняць сейчас гэе шынель!”²⁰¹

Замест усякага адказу Зыгмунт кідаецца да мяне, хапае мяне за плечы і, смеючыся, весела гукае:

- А ты стары абманчык! Шпігуеш за мной і яшчэ разыгрываеш! Не сідзе табе гэта бяскарна. Давай мне тут зараз жа сваю кашулю! Давай, бо будзе табе кепска! Паскарджуся, што бачыў усё, а не застрэліў мяне, ані аддаў пад суд!

Не было рады - жыццё мілейшае, чым кашуля. Апра-нуў, напай азяблага гарбатай і адправіў у казармы непатрэбнага грэшніка”.

Пан Люткевіч разумее Зыгмунта, любіў яго, бо сам быў рэдкім тыпам чэснага чалавека, чулага і літасцівага сэрца.

Апавадаў у сваіх успамінах пра Зыгмунта Браніслаў Залескі. “Перад узяццем Ак-Мячэці²⁰² батальёны, у якіх знаходзіліся нашы выгнанцы стаялі доўгі час у Арэнбургу. Тут, як усюды, Зыгмунт стаўся душой кола, у якім мусіў жыць. Прыцягваў. прывязваў да сябе і з часам, маючы ўжо выбітае ў мясцовых уладаў становішча, патрафіў утрымаць на лёс не аднаго са сваіх таварышаў. Сходзіліся да яго паслухаць агністых, буйным ўяўленнем і гарачымі пачуццямі напоўненых апавяданняў, або дысертацый. Сходкі тыя называў на ўласцівай яму мове “Вялікім малаком”, бо бедны салдат гасцям сваім, якія збіраліся ў казармах, нічога больш акрамя малака ахвяраваць не мог”.

Усё, што рабілася на свеце, жыва яго займала, газеты чытаў прагна і для сваіх калегаў быў крыніцай усякіх палітычных паведамленняў. Пошта прыходзіла два разы на тыдзень, але восенню і вясной часта ў непрывычны гадзіны. Зыгмунт пільнаваў прыбыццё кур’ера і праводзіў цэлыя гадзіны за чытаннем газет. Ноч, слота, замяць, нічога яго стрымаць не магло. У фельдфебеля заўсёды патрафіў атрымаць сабе дазвол, а калегам, якія яго ўгаворвалі, каб адклаў на заўтра, звычайна адказваў: “А калі ноччу памру, а Пан Бог спытаецца, што робіцца на свеце, і акажацца, што не ведаю, скажа мне, што быў дурнем і не меў сумленнай і неабходнай цікавасці, бо былі ж сродкі даведацца”.

(Працяг у наст. нумары.)

¹⁸¹ Арэнбург, губернскі горад, пры ўпадзенні ракі Оры ў Урал. Быў гэта адзін з найбольшых гарадоў на так званай Арэнбургскай лініі, ці лініі вайсковых цвердзяў ад Уральска да Троіцка. Серакоўскі быў прыгавораны на бестэрміновую службу ў штрафным Арэнбургскім корпусе за “падарэнне ў намеры ўцячы за мяжу”. Царскім рашэннем накіраваны шарагоўцам у Спецыяльны вайсковы корпус. Была гэта частка з астражнымі ўмовамі службы, у якую траплялі палітычныя, асуджаныя галоўным чынам у 33-40-х гадах XIX ст.

¹⁸² Серакоўскі прыбыў у Арэнбург 31.V.1848 г.

¹⁸³ Уральск, горад на Сібірскім тракце да Уладзівастока. Серакоўскі знаходзіўся там ад 30.VIII.1849 да 30. VIII.1852 г., служыў у 1-ай роте 1-га батальёна.

¹⁸⁴ Мангышлак, паўвострав на паўночна-ўсходнім узбярэжжы Каспійскага мора.

¹⁸⁵ Новапяртроўск (цяпер форт Шаўчэнка), застава на паўв. Мангышлак, 800 км ад Арэнбурга. Серакоўскі правёў тут 9 месяцаў, адасланы як шараговец у 2-гі паўбатальён 1-га Арэнбургскага лінейнага батальёна.

¹⁸⁶ Гур’еў, горад над Каспійскім морам.

¹⁸⁷ Салдат - гэта імя агульна слаўнае: найпершы генерал і апошні шараговец называецца салдатам.

¹⁸⁸ Найпершы генерал і апошні шараговец называецца салдатам. Кепска! Кепска!

¹⁸⁹ Фельдфебель - вышэйшая сяржанцкая ступень, ці ў роте найстарэйшы з сяржантаў (старшыня).

¹⁹⁰ Вось так трэба гаварыць.

¹⁹¹ Прыйдзі заўтра да мяне на гарбату.

¹⁹² Пайшоў вон!

¹⁹³ Паслухай, ты - студэнт, разумны чалавек, зразумееш, што нельга гаварыць: “Найпершы генерал і апошні шараговец называецца салдатам”, - бачыш - калі я яму ў морду, то і ён мне ў морду.

¹⁹⁴ Адукаваны чалавек.

¹⁹⁵ Дзіўны народ.

¹⁹⁶ Серакоўскі знаходзіўся ў Арэнбургу ад 1.IX.1852 да 6.VI.1854 г.

¹⁹⁷ Не Аляксей, а Васіль Пярроўскі.

¹⁹⁸ Тут у канцы с. 52 рукапісу на палях старонкі з левага боку вертыкальна алоўкам утисана: “Сын Міхайлава сасланы ў Сібір у 1863 годзе за палітыку, а Абручова - у 1862 годзе за ўдзел у выдавецтве “Зямлі і волі”. Дачушка плямянніка Пярроўскага павешана ў Пецяярбургу за замах на жыццё Аляксандра II.

¹⁹⁹ Серакоўскі знаходзіўся ў форце Ак-Мячэць ад IX.1853 г., заняты на разбудоўванні ўмацаванняў.

²⁰⁰ Какандцы - жыхары Какандскага (Каканд) ханства, якое межавала з Расіяй уздоўж Сыр-Дар’і.

²⁰¹ Зняць шынель. Зняць зараз жа шынель.

²⁰² Ак-Мячэць (цяпер Кызыл-Арда), пабудавана ў 20-х гадах XIX ст., найдалей на поўнач высунатая цвердзь Какандскага ханства, на правым беразе Сыр-Дар’і, на скрыжаванні караваннага шляхоў з Ташкента, Бухары і Хівы ў Заходнюю Сібір. Мела велізарнае гаспадарчае і стратэгічнае значэнне. Расейцы ўзялі яе ў 1853 г. Перайменавана ў Пярроўск. Серакоўскі ўдзельнічаў у яе ўзяцці.

НЕВЯДОМАЯ НЯСВІЖЧЫНА

Скажаце, такой не існуе, бо ёсць Нясвіж - з Палацам, музеймі, пейзажным паркам... Але акурат Нясвіж і зацімлівае сваім бляскам тое, што за яго межамі. Гістарычна-краязнаўчы патэнцыял раёна застаецца далёка ўбаку, у большасці,

юцца і зарастаюць. Тут жа малюўніча сажалка і рэшткі ацалелага парка. Хоць відаць, што дзесяцігодзі пакінулі разбуральны след, аднак грунтоўна заснаваны асяродак яшчэ трывае, чакае падтрымкі на аднаўленне і вяртанне. Турыстаў

на жаль, няўважаны і занядбаны.

Днямі актывісты мясцовай суполкі ТБМ зладзілі першую экскурсію для турыстаў з Менска менавіта пад гэткаю назвай - "Невядомая Нясвіжчына". Прапанавалі тры напраўкі і амаль недасяжныя воку турыста аб'екты для знаёмства і адкрыццяў - Завушша (тут захаваліся рэшткі сядзібы Ігната і Тэафіліі Марашкіх, XVIII ст.), Вялікая Ліпа (сядзібны двор Абухові-

чаў, XVII - XIX ст.) і помнік прыроды Дуб Якуб у Казлах.

Што да першых двух, сёння яны крычаць аб паратунку, патрабуюць сталага догляду. Напрыклад, у Завушшы захаваліся цудоўны вадзяны млын, непадалёку - мураваная каплічка. Абодва будынкі псу-

уразіў і драўляны амбар, які, нягледзячы на ахоўную шылду Мінкульгта, актыўна эксплуатаецца гаспадаркай і не стаў пакуль аб'ектам актыўнай культуры. А што такое лядоўня, наведнікі даведаліся, калі прыпыніліся ля глыбокіх мураваных сцен, напалову засыпаных смеццем.

Наступным пунктам "Невядомай Нясвіжчыны" была сядзіба Абуховічаў у Вялікай Ліпе. Тут ацалелі цэлы комплекс аб'ектаў для агляду і знаёмства: уязная брама, архітэктурна спалучаная з прымкнутай стайняй на два крылы, свіран з галерэяй дасканала выбудаваных склепаў і афіцына-месца, дзе размяшчаліся службы эканомы, архіў і бібліятэка. Выбіраючы сцяжыну між крапівы, наведнікі дэталева знаёмліліся з рэшткамі сядзібнай спадчыны, шмат фатаграфаваліся і задавалі пытанні.

Вялі экскурсію Наталля Плакса і Валер Дранчук.

- Нашымі гасцямі былі супрацоўнікі менскай айтэшнай фірмы, - кажа Наталля. - Група з 28 чалавек, пераважна маладых. Мы адчулі і ўвагу, і агульнае шкадаванне, што будынкі і шляхотнае асяроддзе занепадаюць, не маюць належнай падтрымкі ні з боку дзяржавы, ні грамадства. Але не было аб'явавых, была заклапочанасць і гатоўнасць разам думаць над перспектывай помнікаў. Нам пасля перадалі з Менска, што па вяртанні хто-ніхто з удзельнікаў загаварыў на працы па-беларуску, а на інфармацыйным стэндзе з'явіліся бела-

рускамоўныя абвесткі. Нам давалі, што гэта наўпрост уплыў экскурсіі.

Цікава і тое, што ў Нясвіж гасці з Менска патрапілі па дарозе ў Ліду, дзе іх чакала больш "лёгка" вячэрняя праграма. Аднак для ўзбагачэння ўражанняў загадзя пагадзіліся на экскурсію з наведаннем цікавых мясцін у Нясвіжскім раёне.

Адам Ружыцкі.

На фота:

1. Падчас экскурсіі ў Завушшы;
2. Вялікая Ліпа. Уязная брама на сядзібе Абуховічаў;
3. Афіцына. Да 1967 тут размяшчалася школа;
4. Каля Дуба Якуба ў Казлах. Каб абняць, не хапіла пяціх.

У музей Вітольда Бялыніцкага - Бірулі

23 верасня 2018 года, у нядзелю, Магілёўская суполка Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны ладзіла экскурсію ў музей Вітольда Бялыніцкага-Бірулі на выставу "Калі мы былі дзецьмі". Праводзіла экскурсію ды-

У канцы 70-х гадоў мінулага стагоддзя яго рэканструявалі для музейных патрэбаў і надбудавалі трэці мансардны паверх. А ў снежні 1982 года ў ім адкрыўся музей славутага ўраджэнца Магілёўшчыны Вітольда Каятанавіча Бя-

разгарнулася выстава "Калі мы былі дзецьмі", на якой прадстаўлена больш за 70 твораў графікі, жывапісу і скульптуры. Спадчыне Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі цалкам прысвечаны другі паверх: адноўлена дзейная экспазіцыя мемарыяльнага раздзела музея. Там жа сваё месца, як і ў ранейшыя часы, займае раяль, каб адрадыць традыцыю романтичных музычных вечароў. А на трэцім размяшчаліся кабінеты для працаўнікоў і лекцыйная зала, пляцоўка для правядзення інтэрактыўных мерапрыемстваў.

У фондах Нацыянальнага мастацкага музея захоўваецца багатая творчая спадчына акадэміка жывапісу Вітольда Бялыніцкага-Бірулі. Яна збіралася на працягу многіх гадоў і была перададзена музею ўдавой мастака Аленай Аляксееўнай. У магілёўскім музеі экспануюцца творы, якія характарызуюць розныя этапы дзейнасці майстра. Яго дарэва-

рктар музея спадарыня Святлана Строгіна.

Музей Вітольда Бялыніцкага-Бірулі знаходзіцца на пешаходнай вуліцы горада. Гэта двухпавярховы мураваны асабняк у стылі позняга барока і ранняга класіцызму, які з'яўляецца помнікам архітэктурна канца XVII стагоддзя - адзін з найстарэйшых у Магілёве. Чатыры гады на вуліцы Ленінскай за каванай металічнай агароджай ішла праца, і вось 1 верасня 2018 года адчыніліся дзверы будынка, запрашаючы наведвальнікаў. Пачаў працу музей Вітольда Бялыніцкага-Бірулі. Будынак атрымаў не толькі новае аблічча, але і новую гаспадыню. Гэта Святлана Строгіна, былы намеснік дырэктара абласнога мастацкага музея імя Паўла Масленікава.

Стыльны і ўрачысты на выгляд, гэты дом ведае шмат таямніц. Дакладна вядома, што ён пэўны час належаў купцам Аношкам, а потым хто ім толькі не карыстаўся. Краязнаўцы звязваюць з ім эпахальны падзеі. Кажуць, што тут у розныя часы кватаравалі першыя асобы розных дзяржаў. Захаваліся

лыніцкага-Бірулі. На сённяшні дзень ён з'яўляецца адным з трох філіялаў Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Пасля апошняй рэканструкцыі будынак перажыў сваё другое нараджэнне. Былі ўмацаваны нясучыя канструкцыі, змяніліся дах, вокны, зроблены новыя інжынерныя сеткі і шмат чаго іншага. Старыя сцены і сучасныя тэхналогіі - такім стаў музей пасля капрамонту. У залах з'явіліся аўтаномныя кандыцыянеры і паветраачышчальнікі, сістэма пылазбору, усе ноу-хау па IP-сістэмах, сістэма кліматычнага кантролю.

Да капрамонту трэці паверх выкарыстоўваўся для правядзення часовых выстаў. Каб падняцца на яго, трэба было пераадолець некалькі пралятаў вельмі стромкай старадальнай лесвіцы. Яна - адна з галоўных славуцасцяў асабняка. Трэба асцярожна падымацца па прыступках трохвугольнай формы. А яшчэ тут падвалы цікавай скляпеністай формы. Былы ўладар дома гандляваў вострымі прыправамі і захоўваў іх там у вялікай коль-

люцыйнай і паслярэвалюцыйнай творчасці істотна мянялася, мела свае фарбы.

У Беларусі захоўваецца ўсяго 460 работ Бялыніцкага-Бірулі, уключаючы эцюды. Святлана Строгіна паведаміла, што будзе магчыма убачыць іх усе праз інфакіёск. Плюс яшчэ тым, што захоўваюцца ў музеях іншых краін. У тым ліку інтэр'еры дачы-музея "Чайка", дзе жыў

звесткі, што менавіта ў гэтым доме ў траўні 1780 года спыняўся імператар Аўстра-Венгрыі Іосіф II. У савецкі час будынак выкарыстоўваўся ў розных мэтах. Таму, дзякуй Богу, і захаваліся да нашых дзён.

касці. Цяпер у падвале размясціўся гардэроб.

Пасля капрамонту планіроўка цалкам памянялася. Выставы будуць праходзіць на першым паверсе. Зараз тут

мастак.

Магілёўскі музей Вітольда Бялыніцкага-Бірулі сёння запрашае пабачыць усё на свае вочы.

Наталля Шамянкава,
г. Магілёў.

Сплаў па Нёмане, прысвечаны 100-годдзю БНР, паспяхова завершаны

Завяршылася экспедыцыя па Нёмане ў гонар стагоддзя БНР, якую зладзілі актывісты з Лідчыны. На працягу сямі дзён было пераадолена больш за пяцьдзясят кіламетраў. Вандроўка праходзіла па маршруце: в. Агароднікі, в. Ганцавічы, в. Сялец, в.

Беліца, в. Збялыны, в. Панямонцы, в. Пескаўцы, в. Моцевічы і завяршылася ў в. Орля.

Цягам васьмі дзён два платы пад назваў "25 сакавіка" і "27 ліпеня" прайшлі Нёманам па тэрыторыі Лідскага, Наваградскага, Дзятлаўскага і

Прайшлі мост у Бярозаўцы, в. Ганцавічы

На стро́ме

Наперадзе чыгуначны мост у Сяльцы

Кухар Вітольд Ашурак

Нёманскія "рачныя ваўкі" Вітольд Ашурак і Сяргей Пантус

Шчучынскага раёнаў Гарадзенскай вобласці.

Цягам маршруту да экспедыцыі далучаліся актывісты з Бярозаўкі, Беліцы, Ліды, Гародні і Менска. Мэтаю яе правядзення было чарговы раз нагадаць жыхарам прылеглых да Нёмана населеных пунктаў аб важнай у гісторыі Беларусі даце - 100-годдзі БНР, зазначыў каардынатар абласной грамадскай ініцыятывы "Спадчына" Сяргей Трафімчык.

- Выбралі такі фармат - прайсціся па Нёмане з нашымі нацыянальнымі сцягамі, на бартах платы ў нас былі банеры "100 гадоў БНР".

Адзін з удзельнікаў Вітольд Ашурак адзначае, што на працягу маршруту трапілася не так шмат рыбакоў, але некаторыя з іх віталі падарожнікаў воклічам: "Жыве Беларусь!".

Нажаль, моцны сустрэчны вецер не дазволіў прайсці ўвесь запланаваны маршрут, а гэта амаль сто кіламетраў, але арганізатары не адчайваюцца і плануюць зрабіць падобныя сплавы традыцыйнымі.

Па факту час сплаву абмежаваўся не ветрам і не надвор'ем, а транспартам, які быў замоўлены, каб вярнуць платы ў Беліцу, у "порт прыліскі".

Таму сёлетні сплаў атрымаўся як бы тэставым. Стала зразумела:

- што рабіць сплаў трэба на месяц-два раней;

- што дайсці да Лунна за 7-8 дзён не атрымоўваецца;

- што не ўсе людзі вытрымліваюць поўны маршрут, таму ў экіпажах павінна быць запланаваная пастаянная ратацыя, павінен быць спіс і графік папаўнення экіпажаў;

- павінны быць прадуманы і арганізаваны сустрэчы з мясцовымі жыхарамі, канцэрты пры кастры на месцах стаянак і г.д.

Аднак пачатак зроблены.

Наступны сплаў можа быць прысвечаны нейкай іншай даце, але першы прайшоў пад сцягам 100-годдзя БНР, за што ўдзельнікам - гонар і слава!

*Андрусь Панямонаў,
Беларускае Радыё Рацыя.
Фота аўтара і ўдзельнікаў
сплаву.*

Мар'ян Даргел

Абдымаю думкай родны край
(Натхненне паланэзам)

Абдымаю думкай родны край,
Малітвы шлю ад сэрца небу,
Прашу я ласкі на спакой і ўраджай,
Дай, Божа, нам спакою, удачы, хлеба!

Ляціць над краем мая мара,
Над роднай беларускаю зямлёй:
Адхілі, о, Божа! злую хмару,
Каб рэкі нашы не пацяклі крывёй!

Зрабі, каб сонца ласку нам давала,
І каб ураджайныя дажджы ішлі,
Каб гора Беларусь ніколі не спазнала,
Каб надалей шчаслівыя гады плылі.

Каб братэрская любоў запанавала,
Каб дзеткі ўсе здаровымі раслі,
Каб супольнасць свету
Беларусь пазнала,
І з ёй шчасліва мы ў будучнасць ішлі!

Гартаю жыцця старонкі

Жыцця свайго кніжку...
няспешна гартаю,
Кожны дзень адгортваю старонку,
На ноч - закрываю.
Чытаю адказна,
чытаю ўважна, не спешна.
Раней жа спяшыў,
нават не звяртаў
на знак прыпынку ўвагі,

Цікавая кніжка - жыццё!
У кожнага свой непаўторны раман:
Аддыходзіць штось у небецце,
Іншае ж у душы, нібы талісман...

Як жа зрабіць, каб заставалася штось?
Каб зробленае як вада ў ступе
не стаўклося?
Мусяць і старацца трэба больш -
Каб зробленае і пасля цябе
іншым прыдалося!

Званы і званочкі

Звоняць на храмах званы:
Бом...бом...бом,
Ім падпяваюць званочкі:
Дзынь...дзынь...дзынь.
Што ж хочучь нам сказаць яны?
Аб чым папярэдзіць,
чым сэрца напоўніць?
А можа звон дапаможа
падняць жыццёвы настрой?,
Аб векапымным напамніць.
Ляціць да неба меладычны звон,
Будзіць душу і лечыць цела,
Каб аб вечным дбала душа,
каб да неба імкнуцца хацела,
каб думку і сэрца грэла.

Злавіць хачу ўдачу

Хачу злавіць сабе ўдачу,
Усё жыццё за ёй ганяюся,
Яна ж, нібы вавёрка, скача,
У рукі не даецца, як я ні стараюся.

Вось, вось здаецца прыручыў,
Ісці з сабою побач дазваляе,
Але ж нібы дзяўчына тая,
без прычыны,
Твар ад пацалунку адхіляе.

Але ж надзеі я ніколі не губляю,
Калі-нібудзь яе я зацугляю,
Тады і ў мяне на вуліцы
настане свята,
І зажыву, браточкі, я
шчасліва і багата!

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Павел Сяцко, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

**Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.**

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 1.10.2018 г. у 17.00. Замова № 2714.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 2,03 руб., 3 мес. - 6,09 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для поштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by